

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
SMJER TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Analitičke forme glagola u turskom jeziku

(Završni magistarski rad)

Mentor: Prof. dr. Kerima Filan

Kandidatkinja: Mediha Mikić

Sarajevo, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	1
Glagolski vid – svršenost i nesvršenost.....	3
Analitičke forma glagola u turskom jeziku.....	3
1. Analitička forma <i>–(y)a+bilmek</i> ili forma mogućnosti (posibilitativ).....	4
Finitne gl. forme.....	4
Infinitne gl. forme.....	6
Kombinacija finitnih i infinitnih gl. formi.....	7
Leksikaliziran oblik.....	8
2. Analitička forma <i>–(y)a+ma+mak</i> ili forma nemogućnosti (imposibilitativ).....	8
Finitne gl. forme.....	9
Infinitne gl. forme.....	12
Kombinacija finitnih i infinitnih gl. formi.....	13
3. Analitička forma <i>–(y)a+durmak</i> i <i>–(y)ip durmak</i>	14
Finitne gl. forme.....	15
4. Analitička forma <i>–(y)a+gelmek</i>	18
5. Analitička forma <i>–(y)a+gitmek</i> ili <i>–(y)ip gitmek</i>	18
Glagoli kretanja.....	19
Glagoli trajanja.....	20
Glagoli udaljavanja.....	20
6. Analitička forma <i>–(y)ip gitti</i> , <i>–di gitti</i> i <i>–miş gitmiş</i>	21
Finitne gl. forme.....	22
Infinitne gl. forme.....	22
7. Analitička forma <i>–(y)ip bitirmek</i>	23
8. Analitička forma <i>–(y)ip kalmak</i> , <i>–(y)a+kalmak</i> i <i>–miş kalmak</i>	23
Finitne gl. forme.....	24
Infinitne gl. forme.....	25
9. Analitička forma <i>–(y)a+yazmak</i>	26
10. Analitička forma <i>–(y)i+vermek</i>	26
Finitne gl. forme.....	27
Infinitne gl. forme.....	30
Kombinacija više analitičkih formi:.....	30
Zaključak.....	32
Bibliografija.....	34

Uvod

Pitanje gramatičke kategorije glagolskog vida jedno je od najmanje proučenih oblasti u turskim jezicima, i, posebno, u savremenom turskom jeziku. ¹U proučavanju vida u turskom jeziku, kao, uostalom, i u neslovenskim indoevropskim jezicima treba poći od činjenice da se vremensko značenje glagolskih formi javlja postojanim i da uslovljava vidsko značenje. U turskom jeziku vid, kao glagolska kategorija, nema stalne forme izražavanja. Vidske nijanse javljaju se kao propratna obilježja posebnih glagolskih formi koje su po svom osnovnom vremenskom smislu predodređene za izražavanje takvih nijansi. Neke vremenske forme imaju vidska obilježja izvan vremenskog značenja.²

Obzirom na prirodu turskog glagola, sa sigurnošću se može reći da u turskom jeziku nema gramatičke kategorije vida koja bi se izražavala u podjeli glagola na svršene i nesvršene i označavala svršenost i nesvršenost radnje u uslovima u kojima pokazatelj vida ima totalno rasprostranjenje, i da vid može biti izražen nezavisno od vremena.³

Glagolske forme koje označavaju nijanse i značenja vida u savremenom turskom jeziku, mogli bismo uslovno da svrstamo u tri osnovne grupe:

1. Analitičke forme glagola koje čine kombinaciju gerunda sa okazionalno-pomoćnim glagolom i to a) gerund glagola, kao nosioca osnovnog značenja, na oblik -(y)a, -(y)e, -(y)i i okazionalno - pomoćnog glagola i b) gerund glagola kao nosioca osnovnog značenja na -(y)ip i okazionalno-pomoćnog glagola.

2. Perifrastične forme glagola.

3. Vremenske forme indikativne deklinacije: određeni imperfekat, neodređeni imperfekat i imperfekat na -maktaydi.⁴

Mi ćemo se u ovom radu baviti prvom od tri navedene grupe, to jest analitičkim formama glagola.

¹ Slavoljub Đinđić, „Glagolski vid u savremenom turskom jeziku“, *Linguistica*, XV(1), Beograd, str. 52.

² Ivi, str.53.

³ Ivi, str.54.

⁴ Ivi, str.54.

Analitičke forme predstavljaju glagolske oblike kojima se izražavaju modalne i vidske karakteristike glagolske radnje. Cilj rada je da se prikažu vidska i modalna značenja koja se u turskom jeziku ostvaruju upotrebom analitičkih glagolskih formi, njihova semantička specifičnost u poređenju s glagolskim vremenima (prezent određeni i neodređeni, perfekt određeni i neodređeni, imperfekt određeni i neodređeni, pluskvamperfekt, futur), kao i prevodni ekvivalenti tih glagolskih formi u bosanskom jeziku.

Kao korpus na kojem ćemo u ovome radu ispitivati analitičke forme glagola u savremenom turskom jeziku i njihova značenja izabran je roman *İçimizdeki Şeytan*⁵ književnika Sabahattina Alija (1907-1948.).

⁵ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, 13.baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

Glagolski vid – svršenost i nesvršenost

S obzirom na to da u turskom jeziku nema gramatičke kategorije vida kakvu mi poznajemo (u bosanskom jeziku), onda se pribjegava drugim jezičkim sredstvima kojima će se izraziti svršenost ili nesvršenost glagolske radnje – analitičkim formama.

Poznato je da i u drugim slavenskim jezicima (srpski, hrvatski, makedonski, ruski, poljski) postoji gramatička kategorija glagolskog vida koja je sadržana u glagolu, dok je u nekim jezicima ta gramatička kategorija izražena na neki drugi način. Odnosno svi jezici posjeduju gramatičku kategoriju gl. vida, samo je ona izražena drugim jezičkim sredstvima. Svakako da svi jezici mogu izraziti sve, a međusobno se razlikuju po tome na koji način, odnosno kojim gramatičkim sredstvima to izražavaju.

Trajanje glagolske radnje u bosanskom jeziku izražava se glagolskim vidom. Glagoli su po vidu dvojaki: jedni iskazuju izvršenost radnje - glagoli svršenog (perfektivnog) vida (npr. stati, sagraditi, maknuti, pasti), drugi iskazuju radnju neograničenog trajanja - glagoli nesvršenog (imperfektivnog) vida (stajati, graditi, govoriti, hodati).⁶ Glagolski vid u bosanskom jeziku je gramatička kategorija koja pripada glagolu kao vrsti riječi, odnosno gl. vid je ugrađen u morfologiju glagola.

Analitičke forma glagola u turskom jeziku

Teorijski okvir o analitičkim oblicima glagola u savremenom turskom jeziku prema kojem smo ispitivali ovu temu sačinili smo prema gramatikama turskog jezika na hrvatskom, turskom i engleskom jeziku.

Analitičke forme glagola u savremenom turskom jeziku sastoje se od dvije komponente. Jednu komponentu čini osnovni glagol koji na sebe prima gerundni nastavak. Najčešće je riječ o gerundu na $-(y)a/-(y)e$, dok su nešto rjeđe zastupljeni gerundi na $-(y)ip$ i $-(y)i$. Druga komponenta je okazionalno-pomoćni glagol koji se konjugira kroz sva vremena i načine i, isto tako, može primati nastavke infinitivnih gl. formi. Okazionalno-pomoćni glagoli su *bilmek*, *durmak*, *gelmek*, *gitmek*, *kalmak*, *vermek* i *yazmak* i oni samo u posebnim prilikama mogu

⁶Dževad Jahić, *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe Zenica, 2000., str.260.

imati funkciju pomoćnih glagola. Ovako izvedene glagolske forme izražavaju modalne i vidske karakteristike gl. radnje.

1. Analitička forma $-(y)a+bilmek$ ili forma mogućnosti (posibilitativ)

Analitička forma $-(y)a+bilmek$ ili forma mogućnosti (posibilitativ) tvori se od gerunda na $-(y)a$ osnovnog glagola i okazionalno-pomoćnog gl. *bilmek* (znati). Ovom se formom izražava mogućnost i sposobnost subjekta da izvrši neku radnju. To značenje može imati dva semantička aspekta:

a) Da je subjekat sposoban, spreman i da objektivno može izvršiti neku radnju, npr.

- *Ben size yardım edebilirim.*
- *Ja vam mogu pomoći.* (Čaušević 1996: 306)

Forma mogućnosti je analitička forma koja izražava značenje bosanskih modalnih glagola. Modalni glagoli u bosanskom jeziku izražavaju različite nijanse modalnosti: mogućnost, htijenje, želju, nužnost, potrebu, namjeru i sl., a najčešći su: *moći, htjeti, morati, željeti, smjeti, trebati, umjeti, znati, uspjati, namjeravati, nastojati, pokušati, usuditi se...*⁷

U nastavku navodimo i objašnjavamo samo nekoliko od brojnih takvih primjera. Primjere navodimo tako što ih klasificiramo s obzirom na finitnu, odnosno infinitnu formu glagola u kojoj ih nalazimo u korpusu. U romanu *İçimizdeki şeytan* ova forma ima široku rasprostranjenost.

Finitne gl. forme

Prezent na $-(i)yor$

- *Ağzını açtığı veya kalemini eline aldığı zaman ancak senelerin topladığı zehiri dökebiliyor.* str.211.⁸

⁷ Ivi, str. 364.

⁸ Uz svaki primjer iz našeg korpusa nalazi se broj stranice gdje se taj primjer nalazi u romanu.

- *Kad počne pričati ili uzme pisati, jedino može izliti otrov koji su godine nakupile u njemu.*

Prezent na –r

- *Her şeyi düzeltebilirim, onu da, kendimi de kurtarabilirim. str.114.*
- *Sve mogu popraviti, i nju i sebe mogu spasiti.*
- *Kuvvet ve her hareketi mazur gösterebilir. str.134.*
- *Neko može opravdati snagu i svaki pokret.*
- *En kuvvetli insanın bile bazan ne kadar zayıf anları, istediğinin tam aksini yapmaya mecbur olduğu dakikaları bulunduğunu nasıl inkâr edebiliriz? str.134.*
- *Kako možemo poreći da čak i najjača osoba ima ponekad trenutke slabosti, trenutke u kojima mora učiniti posve suprotno od onoga što želi?*

Perfekt na –di

- *Macide tatilde piyanoyla hiç denecek kadar az meşgul olabildi. str.31.*
- *Madžida se tokom raspusta tek nešto malo mogla baviti klavirom.*

Imperfekt na –rdi

- *Bir insanı kendisi kadar, kendi düşünceleri, dertleri, korkuları ve noksanları kadar ne meşgul edebilirdi? str.38.*
- *Šta je to što bi čovjeka moglo u tolikoj mjeri zaokupiti kao što je on sam, kao što su njegove vlastite misli, nevolje, strahovi i nedostaci?*
- *Halbuki susmasını söyleyebilirdim. str.88.*
- *Međutim, mogla sam mu reći da šuti.*
- *O zaman şimdiki hayatlarını tekrar sıkıcı bulmaya başlayabilirdi. str.220.*
- *Onda su opet mogli početi smatrati dosadnim svoje trenutne živote.*

Gl. način – kondicional

- *Asıl sebep ve illetlere varabilseniz göreceksiniz ki en zayıf tarafımız dışımızdadır. str.54.*
- *Vidjet ćete, ako uspijete doprijeti do pravih razloga i slabosti, da je naša najslabija strana naša spoljašnost.*

U datom primjeru forma mogućnosti je u obliku gl. načina, tj. kondicionala, a sam kondicional izražava mogućnost vršenja neke radnje. Također pri prijevodu na bosanski jezik koristili smo modalni glagol *uspjeti* što nam pokazuje da ne mora uvijek biti bosanski modalni gl. *moći* kao ekvivalent za prijevod.

Infinitne gl. forme

Gl. imenica na –dik

- *Fakat buna rağmen bu çocukların nasıl olup da başka birine bu derece ehemmiyet vererek bütün kafalarını onunla alakadar edebildiklerini anlayamıyordu.* str.38.
- *Međutim, nije mogao shvatiti kako to da ova djeca mogu u toliko mjeri pridavati važnost nekome drugom i u potpunosti se njime zanimati.*
- *Bu yaşıma kadar en iyi zamanlarım tam manasıyla yalnız kalabildiğim günler olmuştur.* str.114.
- *Do ovih godina najbolje vrijeme mi je bilo upravo ono kada sam mogla biti sama.*
- *Size onları sevdiren, bu suikaste rağmen muhafaza edebildikleri özlü taraflarıdır..* str.166.
- *Ono zbog čega ih volite uprkos ovom atentatu su istinske strane koje uspijevaju sačuvati.*

Gl. pridjev na –(y)acak

- *Sekiz aylık bir müptedinin elinden gelebilecek en büyük hüneri gösterdi.* str.30.
- *Pokazala je najveću vještinu koju bi mogao pokazati osmomjesečni početnik.*

Gl. imenica na –(y)acak

- *Daha demin dünyada bir insan hiçbir şey yapamaz diyordun, şimdi dünyada pek az insanın yapabileceği hafifliklere kalkıyorsun.* str.20.
- *Maloprije si govorio da na svijetu jedan čovjek ništa ne može uraditi, a sada se prihvataš lakoće koju može ostvariti jako malo ljudi na svijetu.*
- *Böyle bir gecenin ancak gençken ve ancak bir defa yaşanabileceğini ikisi de sezmiş gibiydiler.* str.97.

- *Oboje kao da su osjećali da se ovakva noć može doživjeti samo u mladosti i samo jednom.*
- *İnsan nasıl olur da şu karşımızdaki ışıkların küçük bir hareketle söndürülebileceğine inanır? str.99.*
- *Kako da čovjek vjeruje da se svijetla pred nama mogu ugasiti jednim malim pokretom?*
- *Bu akşam Macide'nin bana muhtaç olabileceği düşüncesi nereden geldi. str.110.*
- *Odakle se pojavila misao da mene Madžida večeras može trebati.*
- *Hayatta tabanlarını sıkı olarak basabileceği bir yeri olmalıydı. str.119.*
- *U životu treba postojati mjesto na kojem bi se moglo čvrsto stajati na nogama.*
- *Ömer, Nihat'ın bu adamla ne alışverişi olabileceğini düşünerek evin yolunu tuttu. str.157.*
- *Omer se uputio kući razmišljajući kakvog posla može imati Nihat sa ovim čovjekom.*
- *Herhangi bir sebebin kendini ondan ayırabileceğini tasavvur etmek bile elinde değildi. str.159.*
- *Nije bila u stanju ni zamisliti da ju ikakav razlog može razdvojiti od njega.*

Kombinacija finitnih i infinitnih gl. formi

- *Benim para bulabileceğimi nasıl tahmin edebilirsin? str.155.*
- *Kako možeš pretpostaviti da ću uspjeti pronaći novac?*

U ovom primjeru forma mogućnosti pojavljuje se dva puta, prvi put u obliku infinite gl. forme, a to je gl. imenica na *-(y)acak*, a drugi put u obliku finitne gl. forme, a to je neodređeni prezent. Kada smo prevodili ovaj primjer jednom smo upotrijebili modalni gl. *moći* a drugi put *uspjeti*.

- b)** Da subjekat po svom osobnom izboru, može i da ne izvrši neku radnju; u tom slučaju osnovni glagol mora biti negiran, npr.
- *Vaktinde gelmeyebilir bile.*
 - *Može i da ne dođe na vrijeme. (Čaušević 1996: 306)*

Odnosno pored toga što forma mogućnosti izražava mogućnost i sposobnost subjekta da izvrši neku radnju kada je dodana negacija (*-ma*) na turski glagol a poslije nje dolazi sufiks -

(y)abil onda označava mogućnost da se radnja ne dogodi ili slobodu subjekta da ne izvrši određenu radnju.

- *Fakat genç kız odasına girmeden evvel herhangi biri tarafından alıkondu ise o zaman da ışık yanmayabilirdi. str.110.*
- *Međutim, ako je djevojku bilo ko zadržao prije nego što će ući u sobu, onda može biti da se svjetlo ne upali.*
- *Birbirlerinden başka hiçbir şey düşünmeyebilirlerdi... str.136.*
- *Možda su mogli da ne misle ni o čemu drugome nego jedni o drugima.*

Leksikaliziran oblik

Zanimljiv je primjer alabildiğine (*bezgranično, beskrajno/ iz sve snage, što je moguće brže/ prekomjerno, neizmjerne, maksimalno*) koji je leksikaliziran i kao vrsta riječi je glagolski prilog.

- *Onun da çocukluğu ve delikanlığı güneşli bahçelerde, geniş, alabildiğine geniş topraklarda geçmiştir. str.80.*
- *I on je svoje djetinjstvo i mladost proveo u sunčanim baštama, na prostranim, beskrajno prostranim područjima.*
- *Alabildiğine sonsuzluğu doğru giden bir taraf... str.91.*
- *Strana koja ide prema vječnosti što je moguće brže...*

Analizirajući primjere utvrdili smo da turska analitička glagolska forma mogućnosti u bosanskom jeziku kao svoj semantički ekvivalent često ima modalni glagol *moći*, a ponekad i *uspjeti*.

2. Analitička forma –(y)a+ma+mak ili forma nemogućnosti (impossibilitativ)

Forma nemogućnosti se tvori tako što se na osnovni glagol dodaje gerund na –(y)a + negacija –ma. Ovom formom se izražava da subjekat objektivno ne može, tj. da nije sposoban izvršiti neku radnju.

- *Size söz veremiyorum.*

- *Ne mogu vam obećati.* (Čaušević 1996: 307)

Forma nemogućnosti zajedno uz formu mogućnosti jedna je od najviše korištenih analitičkih formi. Međutim obzirom na njenu široku rasprostranjenost nismo se bavili njome detaljno nego samo dajemo kratki pregled primjera na turskom jeziku i njihove prijevode na bosanski jezik.

Finitne gl. forme

Prezent na *-(i)yor*

- *Bir türlü söyleyemiyorum, bir hafta evvel babası öldü...* str.22.
- *Nikako ne mogu da izgovorim, njen otac je umro prije sedam dana...*

Prezent na *-r*

- *En akıllımızın kafası bile bizden evvelkilerin depo ettiği bir sürü bilgi ve tecrübenin ambarı olmaktan ileri geçemez.* str.14.
- *Çak i najpametniji od nas ne mogu dostići skladište puno znanja i iskustava koja su pohranili naši prethodnici.*
- *Senin kuş beynin insanlar arasındaki karanlık ve derin münasebetleri anlayamaz.* str.20.
- *Tvoj ptičiji mozak ne može razumijeti mračne i duboke veze među ljudima.*
- *Buna inansam bile o şişman karının bu metafizik aşinalığı pek sükûnetle karşılayacağına inanamam!* str.23.
- *Çak i da povjerujem u to, ne mogu da povjerujem da će ta gojazna žena to metafizičko poznanstvo mirno primiti.*
- *„Benim o kızla postaya mektup gönderdiğimi sizden başka kimse görmedi, görmüş olsalar da sizden başkasının aklına böyle bir münasebetsizliğin geleceğini tasavvur edemem...“* str.36.
- *„Niko osim vas nije vidio da sam po toj djevojci poslao pismo u poštu, a i da su vidjeli ne mogu zamisliti da bi nekome pala na pamet takva besmislenost osim vama...“*
- *O zaman ne kadar hazin bir hal aldığımı tasavvur edemezsiniz.* str.92.
- *Onda ne možete ni zamisliti kakva me tuga obuzela.*
- *O laflardan sonra insan taş olsa yerinde duramaz.* str.106.

- *Nakon tih riječi čovjek i da je kamen ne može da ne zaplače.*

Perfekt na –di

- *Hiçbir şey göremedi.* str.17.
- *Ništa nije mogao vidjeti.*
- *Bedri evvela söyleyecek bir şey bulamadi.* str.35.
- *Bedri prvo nije znao šta da kaže.*
- *Fakat yazıların başlıklarından ileri geçemedi ve elinde kıvırdığı sayfaları masanın üzerine vurdu.* str.47.
- *Međutim nije mogao čitati dalje od naslova članaka te je bacio na stol stranice koje je zgužvao u ruci.*
- *Buna rağmen dayanamadım, reddedemedim.* str.135.
- *Uprkos tome nisam se mogao oduprijeti, nisam mogao odbiti.*

Perfekt na –miş

- *Yahut ben seni pek iyi tanyamamışım.* str.48.
- *Ili ja tebe nisam dobro upoznao.*

Ovaj primjer je zanimljiv jer nismo preveli negacijom modalnog gl. *moći*, nego samo negacijom sadašnjeg vremena.

Futur na –(y)acak

- *„Sen bütün büyük laflarına ve dillere destan olan zekâna rağmen asla ciddi bir insan olamayacaksın!“ dedi.* str.18.
- *Rekao je: „Ti nećeš nikad (moći) biti ozbiljan čovjek bez obzira na sve tvoje velike riječi i čuvenu inteligenciju.“*
- *Bir türlü kendine ve insanlara gözlerini açarak bakamayacak mısın?* str.20.
- *Zar ti nikako nećeš moći gledati sebe i ljude otvorenih očiju?*

Imperfekt na –(i)yordu

- *Fakat bu kadar ileri gidemiyor, kimsenin farkında olmadığını zannettiği anlarda Macide'yi sonsuz bir şefkat ve hayranlıkla süzmekten kendini alamıyordu.* str.41.

- *Ali nije mogao ići toliko unaprijed, u trenucima kad je mislio da niko ne primijećuje nije se mogao suzdržati od odmijeranja pogledom Madžide sa beskrajnom nježnošću i divljenjem.*
- *Türkçeleri düzgün olmadığı ve hemen hemen hiçbir şey bilmedikleri için muhabirlikten ileri geçemiyorlardı. str.51.*
- *Budući da im turski nije bio dobar i da gotovo ništa nisu znali, nisu mogli napredovati dalje od dopisništva.*
- *Gene münasip bir kelime bulamıyordu. str.152.*
- *Opet nije mogao pronaći prikladnu riječ.*
- *Geçenlerde bir yerde ismini de söylemişlerdi, fakat şu anda hatırlayamıyordu. str.157.*
- *Nedavno su negdje rekli njegovo ime, ali sad se nije mogao sjetiti.*

Imperfekt na –rdi

- *Bu kadar ahmakça bir körlüğe başka türlü mana verilemezdi. str.38.*
- *Takvoj budalastoj sljepoći nije se moglo dati nikakvo drugo značenje.*

Pluskvamperfekt na –mişti

- *Onlar da bu oda gibi, bütün evleri gibi henüz nereye ait olduklarını bulamamışlardı. str.59.*
- *I oni kao ova soba, kao sve njihove kuće još uvijek nisu pronašli gdje pripadaju.*
- *Gecenin serinliği genç adalelerine tesir edememişti. str.64.*
- *Svježina noći nije opustila mladićeve mišiće.*
- *Büyük odaya pek az uğradığı halde oradaki bütün memurların hususiyetlerini nasıl bildiğine Ömer bir türlü akıl erdirememişti. str.75.*
- *Obzirom da je u veliku kancelariju rijetko svraćao, Omer nikako nije mogao shvatiti kako je znao karakteristike svih tamnošnjih službenika.*

Gl. način – kondicional

- *Çünkü nedense hepimizde, maddi olsun, manevi olsun, bütün dertlerimize bir isim takmak merakı vardır, bunu yapamazsak büsbütün çılığına döneriz. str.16.*
- *Zato što iz nekog razloga kod svijua nas postoji potreba da sve naše probleme nazovemo imenom, bili oni materijalni ili moralni, ako to ne možemo uraditi, onda se sasvim izbezumimo.*

Gl. način – imperativ

- *Halbuki susamayız...Düşmanlarımız var, onları cevapsız birakamayız... str.155.*
- *Međutim, ne možemo šutjeti... Imamo neprijatelje, ne možemo ih ostaviti bez odgovora...*

Infinitne gl. forme

Gl. pridjev na –miş

- *Ortalık karardıktan sonra burada yalnız talebeler, bir de ders senesi esnasında tatil için para biriktirememiş olanlar kalırdı. str.42.*
- *Nakon što bi se smračilo ovdje bi ostali samo učenici te oni koji nisu uspjeli skupiti novac za odmor za vrijeme nastave.*

Gl. imenica na –ma/-me

- *Bedri'nin havadis getirmesi ve onu evde bulamaması ihtimali vardı. str.249.*
- *Postojala je mogućnost da Bedri donese novosti i da nju ne nađe kod kuće.*

Gl. imenica na –dik

- *Halinde henüz atamadığı bir masumluk ile henüz tamamiyla benimseyemediği bir pişmanlık ve hilekârlık birbirine karışiyordu. str.52.*
- *U njegovom slučaju su se miješali nevinost koju još nije imenovao i žaljenje i prevara koje još nije mogao u potpunosti prihvatiti.*

Gl. imenica na –(y)acak

- *Hiçbir insanın, hiçbir eğlencenin seni canladıramayacağını sanırsın. str.16.*
- *Misliş da te ni jedan čovjek, ni jedna zabava ne mogu pokrenuti.*
- *Kendisi hiçbir işe bu kadar dikkatle ve bu kadar kendini vererek sarılamayacağını zannediyordu. str.71.*
- *Smatrala je da se neće moći prihvatiti nijednog posla sa tolikom pažnjom i toliko dajući sebe.*
- *Başka zamana bırakırsam bu cesareti bulamayacağımdan korkuyorum. str.82/83.*
- *Ako to ostavim za neko drugo vrijeme, bojim se da neću moći skupiti ovu hrabrost.*

- *Daha fazla gidemeyeceğini anlayarak bu duvarlarda birine dayandı ve kesik kesik nefes almaya başladı. str.147.*
- *Kada je shvatio da ne može dalje, naslonio se na jedan od ovih zidova i počeo isprekidano disati.*

Gerund na –(y)arak

- *Söyleyecek bir şey bulamayarak: „Sen ne biçim mahlusun Ömer?“ dedi. str.19.*
- *Kada se nije mogla dosjetiti ničeg što bi rekla, izustila je: „Kakvo si ti stvorenje Omere?“*
- *Nihat daha fazla sabredemeyerek Ömer'in sözünü kesti. str.49.*
- *Nihat nije više mogao izdržati i prekinuo je Omera.*
- *Macide söyleyecek söz bulamayarak sorucu gözlerle ona bakıyordu. Nihayet karşısındaki ısrarlı sükûtu dayanamayarak başını çevirdi. str.184.*
- *Kada se Madžida ničeg nije mogla dosjetiti gledala ga je ispitivačkim pogledom. Ipak nije mogla izdržati upornu šutnju svog sagovornika pa je okrenula glavu.*

Gerund na –(y)ınca

- *Onu odasında bulamayınca geri döndü, biraz hava almak için dışarı çıktı. str.33.*
- *Kad ga nije našao u kancelariji vratio se, izašao je vani da malo udahne čistog zraka.*

Postpozicija kadar

- *Meyhanede konuşulanlar ona anlatılamayacak kadar boş ve soğuk görünüyordu. str.56.*
- *Ono što se govori u kafani njemu je izgledalo neopisivo prazno i hladno.*

Kombinacija finitnih i infinitnih gl. formi

- *Müdür bile dayanamayarak kürsüsünden ayrıldı ve bir türlü işletilemeyen alete doğru yürüdü. str.213.*
- *Čak ni direktor nije mogao više izdržati, odstupio je od katedre i krenuo prema mašini koja nikako nije mogla da se pokrene.*
- *Bunun karşısında lakayt kalamayacağınızı da biliyorum. Hiçbir insan seven bir insanın karşısında alakasız olamaz. str.84.*

- *Znam i da nećete ostati ravnodušni na to. Nijedan čovjek ne može biti nezainteresovan pred osobom koju voli.*

Kada prevodimo formu nemogućnosti na bosanski jezik često se koristi negacija modalnog gl. *moći* ili *uspjeti* a nekad modalni glagol pri prijevodu izostaje.

U prethodnom dijelu nastojali smo dati prikaz forme mogućnosti i nemogućnosti. Iz naših primjera zaključili smo da ove forme mogu doći u svim finitnim i infinitnim oblicima što nije slučaj sa nekim drugim analitičkim formama.

Ono na što smo prvenstveno htjeli ukazati jesu analitičke forme koje slijede, jer u njima pronalazimo gl. vid o kojem smo govorili na početku rada.

3. Analitička forma $-(y)a+durmak$ i $-(y)ip durmak$

a) $-r durmak$

b) $-di durmak$

Analitička forma $-(y)a+durmak$ i $-(y)ip durmak$ se tvori tako što osnovni glagol dolazi u gerundu na $-(y)a$ ili gerundu na $-(y)ip$ i gradi analitičku formu sa pomoćnim glagolom *durmak*. Služi za izražavanje trajnosti ili višekratnosti gl. radnje. Oblik $-(y)a+durmak$ se koristi kad se pokazuje trajnost osnovnog glagola, te se također koristi uz glagole koji označavaju kretanje i stanje, npr. *anlatadur-*, *başlayadur-*, *bekleyedur-*, *gidedur*.⁹ Međutim upotreba oblika $-(y)a+durmak$ je rijetka, obzirom da je forma $-(y)ip durmak$ više u upotrebi u savremenom turskom jeziku. Što se može i zaključiti po tome što smo u korpusu uočili samo oblik na $-(y)ip durmak$.¹⁰

- *Niye buraya bakıp duruyorsunuz?*
- *Zašto stalno gledate ovamo?* (Čaušević 1996: 307)
- *Siz eve gidedurun, biz daha sonra gelimiz.*
- *Samo vi idite kući, mi ćemo kasnije doći.* (Hengirmen 2006 : 272)

Uz pomoćni glagol *durmak* mogu se upotrijebiti i finitni gl. oblici:

⁹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, 3.baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, str.821.

¹⁰ İvi, str.822.

- a) *-r durmak* (označava trajnost i višekratnost)
- *Babası oğluna fırsat düştükçe eğitici hikayeler anlatır dururdu.*
 - *Otac bi sinu pričao poučne priče kada god bi imao priliku. (Korkmaz 2009: 822)*
- b) *-di durmak* (trajnost koja se na bosanskom jeziku izražava perfektom nesvršenih glagola)
- *Bütün gece sağ tarafım hep zonkladı durdu.*
 - *Cijelu noć me je žigala desna strana. (Korkmaz 2009: 822)*

Ove oblike nismo našli u našem korpusu pa smo dali primjere iz gramatike turskog jezika.

Kad se prevodi ova analitička forma na bosanski jezik uz nju dolazi prilog *stalno/neprestano* kao pojačivač, te on služi za pokazivanje trajnosti/višekratnosti gl. radnje. Međutim to ne mora uvijek biti slučaj kao što će naši primjeri i pokazati.

Finitne gl. forme

Prezent na *-(i)yor*

- *Aman kızım üzülmesin, bir şeyler duyurmayın deyip duruyor. str.103.*
- *Stalno govori aman nek mi kćer ne tuguje, ne govorite to javnosti.*

Glagol *demek* na bosanski jezik se može prevesti sa *reći, govoriti, kazivati*. Ipak ovaj se primjer može se prevesti na naš jezik samo sa glagolom *govoriti* jer je glagol nesvršenog vida tj. radnja ima vrijeme trajanja. A ta trajnost je pojačana prilogom *stalno* u bosanskom jeziku.

- *Bizim İsmet Şerif bütün başından geçenlere rağmen akıllanmamış, boyuna ukalalık edip duruyor. str.206.*
- *Naš Ismet Şerif se nije opametio uprkos svemu što je pretrpio, stalno pametuje.*

Imperfekt na *-(i)yordu*

- *Ömer bunların arasından karşı tarafı görebilmek için başını yukarıya, sağa, sola çevirip duruyordu. str.18.*
- *Omer je stalno okretao glavu gore, dolje, lijevo, desno da bi mogao vidjeti suprotnu stranu među njima.*

- *Yalnız ara sıra gözleri dalıyor, kafasından hain yüzü arkadaşlarının hayali geçiyor, yahut Bedri mahcup ve hiddetli tavrıyla karşısında dikilip duruyordu.* str.39.
- *Ali povremeno bi joj pogled odlutao, kroz glavu bi joj prošla lica zlonamjernih prijatelja, ili bi naspram nje stajao Bedri stidljivog i bijesnog izraza.*

Primjer –*dikilip durmak* (*stajati na nekom mjestu kratko vrijeme*) je leksikaliziran. Postoji i varijanta sa pomoćnim glagolom *kalmak* (*dikilip kalmak*) i ima isto značenje, za njega ćemo navesti primjere u posebnom odjeljku sa tim pomoćnim glagolom.

Iz ovih primjera možemo zaključiti da *çevirip durmak* označava radnju koja se događa neprestano a isprekidano, a *dikilip kalmak* radnju koja se odvija neprestano, statično.

Kada pogledamo ove primjere možemo ih povezati sa studijom M.Ivić *O tzv. "vidskim parnjacima"*- iz *novog ugla* (2002), gdje se objašnjava razlika između imperfektivne i perfektivne vidske verzije te da li tzv. "glagoski vidski parovi" iskazuju dvije leksičke jedinice ili jednu. U ovom konkretno slučaju su to glagoli *okrenuti* i *okretati*, *stati* i *stajati*.

U tradicionalnim slovenskim učenjima o glagolskom vidu, pri razmatranju ponašanja vidskih parova na sintaksičkom planu, pažnja je prvenstveno, ako ne isključivo, usredsređivana na (ne)osposobljenosti jednog, odnosno drugog vidskog oblika za takvo i takvo vremensko lociranje imenovane radnje. (Ivić 2002: 65). To vidimo iz datih primjera, kod glagola *okrenuti* je trajanje radnje završeno, u jednom trenutku se dešava, dok glagol *okretati* pokazuje tok vršenja radnje, radnja se odvija neko vrijeme.

- *Karşı bahçede cinsini anlayamadığı bir sürü kuş civildayıp duruyordu.* str.64.
- *U susjednoj bašti cvrkutale su ptice kojima nije mogao odrediti vrstu.*

Iz ovog primjera vidimo da su *ptice cvrkutale*, a ne i *stalno cvrkutale*, ovdje nije potrebno da se naglašava gl. radnja prilogom *stalno* u bosanskom jeziku, jer se iz konteksta može zaključiti da je ta radnja trajala određeno vrijeme. Također vidimo da je u pitanju više vršilaca radnje pa se doima kao neprestano vršenje radnje. Glagol *cvrkutati* u bosanskom jeziku je gl. nesvršenog vida. Također i sam imperfekt na *-(i)yordu* može izraziti: višekratnost; trajnost koja naginje ka iterativnosti; trajno ili nepromjenljivo svojstvo ili stanje.

- *Kafasında, o eski ve daima cevapsız kalan sual zonklayıp duruyordu.* str.181.
- *U njegovoj glavi stalno je odjekivalo to staro i uvijek neodgovoreno pitanje.*

- “*Buraları bilmedikten sonra İstanbul’da yaşıyorum denilemez!*” gibi sözlerle *kulağının dibinde virıldanıp duruyordu.* str.223.
- *U uşima su mu stalno zujale riječi poput “Ne može se reći živim u Istanbulu a da ne poznajete ova mjesta!”*

Ono što se može primijetiti iz prethodnih primjera je da u prijevodu na bosanski jezik nekada upotrebljavamo prilog *stalno* a nekada ne. Ti prijevodi ovise o tome da li se označava stalno trajanje radnje, isprekidano trajanje, da li je uključeno više subjekata itd.

Iz navedenih primjera može se primjetiti da je forma *–(y)ip durmak* upotrijebljena u prezentu na *–(i)yor* i imperfektu na *–(i)yordu*, a prema tabelarnim prikazima njihova invarijantna (nepromjenljiva) značenja su sljedeća (Čaušević 1996: 248/275):

- Prezent na *–(i)yor*: aktuelnost, konkretnost, tekuća sadašnjost; dinamičnost, procesulanost; odsustvo modalnih značenje.
- Imperfekt na *–(i)yordu*: trajna prošlost, procesualnost, dinamičnost, situacijske okolnosti; insistiranje na radnji kao takvoj, usporedba sa drugom radnjom; odsustvo modalnih značenja.

Podvukli smo riječi koje su nama bitne za ovu analitičku formu, odnosno da iskazana finitnim gl. oblicima prezentom na *–(i)yor* i imperfektom *–(i)yordu* iskazuje dinamičnost i procesulanost gl. radnje.

- *Dışarda dimağların inkişafının nasıl yavaşlayıp durduğunu görüyoruz.* str.142.
- *Vidimo kako se u drugim mjestima svijest usporava i zaustavlja.*

Ovaj primjer je zanimljiv obzirom da izgleda kao analitička forma na *–(y)ip durmak* ali ustvari kada pogledamo kontekst i prevedemo na bosanski jezik uvidimo da nije. Odnosno ovdje imamo dva punoznačna glagola, tj. glagole *yavaşlamak* (*usporiti*) i *durmak* (*stati, stajati*). Oni su povezani gerundom na *–(y)ip* ali svaki od njih nosi svoje puno značenje.

4. Analitička forma $-(y)a+gelmek$

Analitička forma $-(y)a+gelmek$ služi za izražavanje trajnosti, višekratnosti i uobičajenosti vršenja gl. radnje, npr.

- *Böyle işler olageldi.*
- *Takve stvari su se stalno dešavale.* (Lewis 2000: 190)
- *Yillardan beri bu efsane burada söylenegelmiştir.*
- *Već godinama se ova legenda ovdje kazivala.* (Hengirmen 2006: 272)

Izuzetno sa glagolom *çıkma* (izaći) pomoćni gl. *gelmek* (doći) označava iznenadnost, neočekivanost gl. radnje.

- *Ansızın bir adam çıkageldi.*
- *Iznenanda se pojavio neki čovjek.* (Hengirmen 2006: 272)

Ovu analitičku formu nismo pronašli u našem korpusu ali smo dali primjere iz različitih gramatika turskog jezika. Zaključujemo da njena upotreba nije česta u savremenom turskom jeziku.

5. Analitička forma $-(y)a+gitmek$ ili $-(y)ip gitmek$

Analitička forma $-(y)a+gitmek$ ili $-(y)ip gitmek$ također označava trajnost, višekratnost i uobičajenost gl. radnje.

- *Bu iş böyle olagidecek.*
- *Taj posao će tako i dalje teći.* (Čaušević 1996: 308)
- *Ben böyle düşünürken dalıp gitmişim.*
- *Dok sam tako razmišljala zamislila sam se.* (Korkmaz 2009: 832)

Oblik $-(y)a+gitmek$ je karakterističan oblik za stari anadolski turski jezik, a neki oblici koji se i danas pojavljuju su iz tog perioda (*olagider*, *söylenegider*, *kovagitti*). Nije u upotrebi

u savremenom turskom jeziku i njegovo mjesto je zauzeo oblik *-(y)ip gitmek* koji pored toga što označava neko udaljavanje, ima i značenje trajnosti gl. radnje.¹¹

Obzirom da mi nismo našli u našem korpusu primjer analitičke forme *-(y)a gitmek* dali smo njen primjer iz gramatike turskog jezika.

U nastavku smo predstavili oblik *-(y)ip gitmek* ali na drugačiji način nego što smo prethodne analitičke forme, odnosno nismo ih klasificirali prema finitnim i infinitnim glagolima, nego prema sličnim značenjima osnovnih glagola.

Glagoli kretanja

- *Üşeniyorum. Atalet kanunu icabı sürüklenip gidiyorum.* str.15.
- *Mrsko mi je. Krećem se po zakonu inercije.*
- *Sonra tekrar bir memuriyete kapaklandık, yeniden evlendik, çoluk ve çocuğa karıştık, sürüklenip gidiyoruz.* str.76.
- *Poslije smo ponovo dobili službu, nedavno smo se vjenčali, osnovali smo porodicu, vučemo se (kroz život).*
- *Hepsi birden mahiyetini asla anlamadıkları bu değirmenin içinde yuvarlanıp giderler ve kâinatın mihverinin kendilerinden geçtiğini vehmederler.* str.77.
- *Svi se zajedno kotrljaju u ovom mlinu čiju prirodu nikad nisu shvatili i sumnjaju da osa univerzuma prolazi kroz njih.*
- *Buna rağmen burnumuzu kaldırmadan bozuk kaldırımlarda yürüyüp gitmekte devam ediyoruz.* str.98.
- *Uprkos tome nastavljamo da hodamo po oštećenim trotoarima bez pogovora.*

U prethodnim primjerima možemo primijetiti da glagoli *sürüklenmek* (*vući se*), *yuvarlanmak* (*kotrljati se*), *yürümek* (*hodati*) su glagoli koji označavaju kretanje. Obzirom da su upotrijebljeni u analitičkoj formi *-(y)ip gitmek* pokazuju nam trajnost gl. radnje, također i udaljavanje, jer se kretanjem udaljavamo od nekog mjesta/neke osobe.

Analitička forma *yuvarlanıp gitmek* (*izaći/izlaziti na kraj sa onim što se ima*) je leksikalizirana, međutim u našem prijevodu nismo koristili ovo značenje, nego smo se oslonili na osnovno značenje glagola *yuvarlanmak* (*kotrljati*).

¹¹ Ivi, str.831/832.

Glagoli trajanja

- *Sabahları kalktığı zaman „Bugün de her gün gibi. Niçin uyandım?.. Niçin bana kendimi unutturam uykum sürüp gitmedi?“ demeyecek, sokaklarda yürürken ayakları isteksiz şekilde kaldırımlarda sürüklenmeyecekti. str.87.*
- *Ujtro kad ustane neće reći „Danas je kao i svaki drugi dan. Zašto sam se probudio?.. Zašto nije potrajao san koji čini da zaboravim na sebe?“, i neće vući bezvoljno noge po trotoaru dok bude hodao ulicama.*
- *On beş seneden beri bu böyle sürüp gidiyordu. str.123.*
- *To je tako trajalo petnaest godina.*
- *İki aydır bu böyle devam edip gidiyor. str.125.*
- *To traje već dva mjeseca.*

U formi *sürüp gitmek* imamo trajanje u značenju gl. *sürmek* (*trajati*) i kretanje sa udaljavanjem u značenju glagola *gitmek* (*otici*). Oblik *sürüp gitmek* je leksikaliziran i u bosanskom jeziku znači *dugo trajati*, (*po*)*trajati*. Oblik *devam edip gitmek* je sličan po semantici sa ovim prethodnim glagolom, jer označava trajanje radnje.

Glagoli udaljavanja

- *O zaman da kızar ve bırakıp giderdi. str.88.*
- *Onda bi se on naljutio i otişao bi.*
- *Yalnız gitmek, bu evden kaçıp gitmek istemişti. str.107.*
- *Nije samo željela otići, željela je pobjeći iz ove kuće.*
- *Bir türlü ayrılıp gidemedim. str.108.*
- *Nikako nisam mogla otići.*

Ovdje primijećujemo da je uz analitičku formu *-(y)ip gitmek* upotrijebljena i analitička forma nemogućnosti.

- *Akşamki düşünceleri, hayata karşı bıkkınlığı ve çaresizliği uçup gitmişti. str.114.*
- *Misli koje su ga obuzimale navečer, odbojnost prema životu i beznadežnost su nestale.*
- *Bu vakalar olmasa da mektubu aynen bırakıp gitmek mümkün değil miydi? str.247.*
- *I da nema ovih deşavanja zar nije bilo moguće doslovno ostaviti pismo i otići?*

- *Etrafındakilerden ve bilhassa Ömer'den uzaklaşıyordu. Yalnız bu uzaklaşma gitgide yavaşlayacağı yerde, hızlanıyor, akıntıya kapılmış gibi başını alıp gidiyordu. str.224.*
- *Udaljavala se od sviju iz okoline i naročito od Omera. Ali ovo udaljavanje umjesto da će postepeno jenjavati, ubrzavalo je, nestala je kao da je ponijeta trenutnim stanjem.*

Glagoli *birakmak* (*ostaviti*), *kaçmak* (*pobjeći*), *ayrılmak* (*otici*, *napustiti*) su glagoli sličnog semantičkog značenje, a upotrijebljeni uz analitičku formu *-(y)ip gitmek* označavaju udaljavanje. Primjeri *uçup gitmek* (izgubiti se, nestati) i *başını alıp gitmek* (*šmugnuti*, *kidnuti*) su leksikalizirani, a imaju slično semantičko značenje kao i prethodni glagoli.

- *Sonra köprüde onlarla ahbapça konuşup giderken gördüm, arkanızdan geldim. str.23.*
- *Zatim sam te vidio na mostu kako ideš i sa njima prijateljski razgovaraš, došao sam za vama.*

Ovaj primjer formalno izgleda kao analitička forma, ali prema kontekstu zaključujemo da ipak nije. Shvatili smo da je zanimljivo da ovo prikažemo jer nekad pri prijevodu možemo pogriješiti ako gledamo rečenice samo sa gramatičkog aspekta, što potvrđuje da je potrebno uvijek uzeti u obzir i kontekst da bi se došlo do tačnog prijevoda.

Jedna zanimljivost je da se ponekad analitičkom formom *-(y)a gelmek* izražava trajnost radnje do momenta govora, a formom *-(y)a gitmek* od momenta govora, npr.

- *Böyle olagelmiş, böyle olagider.*
- *Tako je oduvijek bilo, tako će uvijek i biti. (Čaušević 1996: 308)*

6. Analitička forma *-(y)ip gitti*, *-di gitti* i *-miş gitmiş*

Analitička forma *-(y)ip gitti*, *-di gitti* (*svršenost*) i *-miş gitmiş* (*rezultatitvnost*), kod koje je okazionalno-pomoćni glagol uvijek u 3. licu jednine, služi za:

- izražavanje trenutačnosti, brzine i neočekivanosti gl. radnje, npr.
 - *Karanlığın içinde kaybolup gitti.*
 - *Nestao je u tami.*
 - *Bir anda ne olacağımi anladım gitti.*

- *U trenu sam shvatio šta će biti sa mnom.*
- *Sonra gözden kaybolmuş gitmiş.*
- *Poslije se iznenada izgubio. (Čaušević 1996: 308)*

b) trajnosti, ukoliko je osnovni glagol negiran, npr.

- *Sabaha kadar hastanın yatağından ayrılmadık gitti.*
- *Do jutra se nismo odvajali od kreveta bolesnice. (Čaušević 1996: 309)*

Oblici *-(y)ip gitti* i *-di gitti* izražavaju svršenost gl. radnje a *-miş gitmiş* rezultativnost. U našem korpusu je prisutan samo oblik *-(y)ip gitti*, dok ostalih nema. Zaključujemo da su rijetko u upotrebi ili skoro nikako. Ipak smo mi dali njihove primjere iz gramatika turskog jezika, radi cjelokupne slike ove forme.

Finitne gl. forme

Perfekt na *-di*

- *İki aylık yemek içmek parası seksen lira borcu vardı, bir kere gelip elimizi öpmeden, hakkınızı helal edin demeden defolup gitti. str.186.*
- *Imao je dvomjesečni dug od osamdeset lira za hranu i piće, nestao je a da nije nijednom došao i poljubio nam ruku, niti tražio oprosta od nas.*
- *Madam tekrar içeri girince sesini kesti ve birkaç dakika durduktan sonra genç kızın kendisine gelmesini beklemeden sıvışıp gitti. str.187.*
- *Kad je madam opet ušla u sobu ušutjela je i nakon što je sačekala nekoliko minuta, išunjala se ne sačekavši da mlada djevojka dođe sebi.*
- *Bedri merdivenleri koşa koşa inerek çıkıp gitti. str.246.*
- *Bedri je sišao trčeci niz stepenice i brzo izašao.*

Infinitne gl. forme

Gl. imenica na *-dik*

- *Macide şimdi uyanınca, kocasının bir iki saat uykudan sonra gürültüsüzce kalkıp gittiğini görüyordu. str.236.*

- *Kad se Madžida konačno probudila primijetila je da joj je muž nakon sat, dva spavanja nečujno ustao.*
- *Macide bütün kafasındaki niyetlerin bir anda uçup gittiğini, hemen kaçmaktan, mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşmaktan başka bir şey düşünmediğini fark etti.* str.238.
- *Madžida je shvatila da su svi ciljevi u njenoj glavi nestali i da nije razmišljala ni o čemu drugom osim odmah pobjeći, udaljiti se što je brže moguće.*

Iz datih primjera vidimo da osnovni glagoli isto imaju značenje nekog odlaska/udaljavanja: glagoli *defolmak* (izgubiti se, otići), *sivışmak* (išunjati se), *kalkmak* (*ustati, poći, krenuti*), *çıkmak* (izaći), *uçup gitmek* (izgubiti se, nestati).

Primijećujemo i da forma *-(y)ip gitti* u našem korpusu dolazi samo u perfektu na *-di* i gl. imenici na *-dik* jer ovi oblici iskazuju gl. radnju koja je završena. Također treba naglasiti da ova forma izražava svršenost gl. radnje, i to je ono što je razlikuje od ostalih analitičkih formi.

7. Analitička forma *-(y)ip bitirmek*

Analitička forma *-(y)ip bitirmek* označava svršenost gl. radnje te se i ona kao i prethodna razlikuje od ostalih analitičkih formi. Ni ovu formu nismo pronašli u našem korpusu ali navodimo neke primjere iz gramatike turskog jezika.

- *Sigarayı içip bitirdim, kalkabiliriz.*
- *Ispužio sam cigaretu, možemo krenuti.*
- *Mektubu yazıp bitirdikten sonra masadan kalktım.*
- *Pošto sam napisao pismo, ustao sam iza stola.* (Čaušević 1996: 309)

8. Analitička forma *-(y)ip kalmak, -(y)a kalmak i -miş kalmak*

Analitička forma *-(y)ip kalmak, -(y)a kalmak i -miş kalmak* služi za izražavanje trajne radnje koja prelazi u stanje, odnosno rezultata i posljedica neke trajne radnje. Značenje ove analitičke forme u vezi je sa značenjem glagola *kalmak*: ostati.

- *Şaban Bey yorgunluktan koltukta uyuyakalmış.*
- *Gospodin Šaban je od umora prespavao na fotelji.*
- *Ayşe halsizlikten saatlerce koltukta oturup kaldı.*
- *Ajša je ostala sjediti satima na fotelji zbog nemoći. (Hengirmen 2006: 272)*
- *Paltom çivide asılmış kalmış.*
- *Moj kaput je ostao visiti na ekseru. (Čaušević 1996: 309)*

Oblici *-(y)ip kalmak* i *-(y)a+kalmak* su paralelni, odnosno imaju istu upotrebu. U navedenim primjerima su zastupljena oba oblika, dok nema oblika *-miş kalmak*, koji ne spominje ni Zeynep Korkmaz u gramatici turskog jezika (Korkmaz 2009: 826) što bi moglo značiti da taj primjer nije više u upotrebi u savremenom turskom jeziku. Također nismo našli primjer pomenutog oblika ni u gramatikama turskog jezika M. Hengirmena ili G. Lewisa, što nam samo potvrđuje da nije u upotrebi.

Neki oblici ove analitičke forme su leksikalizirani i kao takvi se mogu pronaći u rječnicima, npr. *yiğilip kalmak* (*sakupljati se, gomilati se*), *dikilip kalmak* (*kratko stajati na nekom mjestu*), *takılıp kalmak* (*biti obmanut, ne moći odvojiti pogled*), *bakakalmak* (*zapanjiti se, iznenaditi se*). Kao što smo naveli i u prethodnim primjerima negdje se pri prijevodu na bosanski jezik nismo držali značenja koje ovi oblici imaju kao leksikalizirani, nego smo prevodili prema značenju osnovnog glagola.

Finitne gl. forme

Perfekt na *-di*

- *Yatağın üzerinde elbiseleriyle uzandı, gözleri tahta oymalı tavana dikti ve bir müddet sonra uyuyakaldı. str.87.*
- *Pružila se na krevet sa svojom odjećom, pogled joj je bio na drvenom, izrezbarenom plafonu i nakon nekog vremena je zaspala.*
- *Sendeledi, sağdaki kapılardan birine tutundu ve hiç acele etmeden dışarı çıkan kadının arkasından bakakaldı. str.233.*
- *Zateturala se, uhvatila se za vrata sa desne strane i zaprepašteno je gledala za ženom koja je izašla van bez žurbe.*

Imperfekt na –(i)yordu

- *Macide bunu benzer şeyleri sisli bir şekilde düşünüp cevaplandırmaya çalışırken günler orağın biçtiği saplar gibi üst üste yığılıp kalıyorlardı. str.43.*
- *Dok je Madžida nastojala kroz maglu razmišljati o sličnim stvarima i odgovoriti na njih, dani su se nagomilali kao stabljike isječene za vrijeme žetve.*
- *Gidip sedire oturamıyor, küçük odada aşağı yukarı dolaşmak istese, bununla telaşını ispat edeceğini, belki de bitişik odadan duyulacağını düşünüyor, kararsızca ortada dikilip kalıyordu. str.66.*
- *Nije mogla otići i sjesti na sofu, mislila je da će ako bude hodala gore-dolje po sobi pokazati svoju uzrujanost a možda će je i čuti iz susjedne sobe, tako da je neodlučno stajala na sred sobe.*

Futur perfekta na –(y)acakti

- *Bundan sonra kafası, üzerinde düşünülecek şeyler bulmakta güçlük çekmeyecek; hisleri koparılmadan kuruyan meyveler gibi, içinde buruşup kalmayacaktı. str.87.*
- *Nakon toga njegova glava više neće imati poteškoća u pronalaženju stvari o kojima će razmišljati; a njegovi osjećaji neće se skupljati u njemu kao suho nebrano voće.*

Infinitne gl. forme

Gl. imenica na –dik

- *Sesinin boğazında takılıp kaldığını ve uzun zaman bağıra çağıra konuşmuş da ağzı kurumuş gibi gırtlığının acıdığını hissetti. str.238.*
- *Osjetila je da joj glas zastao u grlu i da je grlo boli jer su joj usne suhe kao da je dugo vikala iz sveg glasa.*

9. Analitička forma $-(y)a+yazmak$

Analitička forma $-(y)a+yazmak$ služi za izražavanje kritične tačke do koje seže neka radnja, te se prevodi konstrukcijom “umalo da (ne)”, npr.

- *Aceleciliğinden dolayı merdivenden düşeyazmış.*
- *Umalo da nije pao niz stepenice zbog žurbe.*
- *Sıcaktan ve susuzluktan bayılayazdı.*
- *Umalo da se nije onesvijestila od vrućine i žeđi.* (Korkmaz 2009: 831)
- *Tilki yerine köpeğini vurayazmış.*
- *Umalo da nije ubio svog psa umjesto lisice.* (Čaušević 1996: 309)

Nismo naišli na ovu analitičku formu u našem korpusu. Budući da je veoma rijetke pojavnosti, tj. arhaična je, mi smo je naveli jer se nalazi u gramatikama turskog jezika. U savremenom turskom jeziku nije u upotrebi ova forma, njeno mjesto su zauzeli gl. prilozi *az kalsın* (*skoro, umalo*) i *neredeyse* (*gotovo, zamalo*).

- *Az kalsın düşecekti.*
- *Umalo da nije pao.*
- *Neredeyse yıkılıyordu.*
- *Zamalo da se srušio.* (Korkmaz 2009: 831)

Zanimljivo je da analitička forma $-(y)a+yazmak$ može doći samo u perfektu na $-di$ i $-miş$, i nema negativni oblik.

10. Analitička forma $-(y)i+vermek$

Ova analitička forma nastaje tako što se na gl. osnovu dodaje gerund na $-(y)i/i$ i glagol *vermek* (*dati*) koji ima funkciju pomoćnog glagola, npr. *al-ı ver* (*aliver*), *başla-y-ı ver* (*başlayıver*), *tut-u ver* (*tutuver*). Zadatak pomoćnog glagola *vermek* je da pokaže brzinu i trenutačnost glagolske radnje, odnosno glavnog glagola koji je nosilac značenja.

Pomoćni glagol *vermek* može doći u svim jednostavnim i složenim vremenima. Također može primati nastavke za glagolske pridjeve, glagolske priloge (gerunde), glagolske imenice, kao što će biti navedeno i u primjerima. Upotreba ove analitičke forme je široka.

Neki od priloga koji se koriste uz ovu analitičku formu su *birdenbire* (*neočekivano, iznenada*), *derhal* (*odmah, smjesta, istog časa*), *bir arada* (*u isti mah, u isto vrijeme, zajedno*), *şimdi* (*svaki čas, odmah, začas*). Kada je slučaj da je izrečen odgovarajući priloški izraz, onda on obavlja glavnu signalnu funkciju, dok se karakteristični vidski oblik glagola pojavljuje tek kao sekundarno, prateće signalno sredstvo. (Ivić 2008: 42)

Finitne gl. forme

Prezent na –(i)yor

- *Odamdaki duvarlar birdenbire büyüyüveriyor. str.92.*
- *Zidovi u mojoj sobi su se iznenada povećali.*
- *Birdenbire dünya ile alakam kesiliveriyor ve ben boşluklarda uçmaya başlıyorum. str.127.*
- *Odjednom prekidam vezu sa svijetom i počinjem da letim u vakumu.*

Prezent na –r

- *Böyle ufak yerlerde insan adımını çok hesaplı atmalı, insanı tefe koyup çaliverirler. str.35.*
- *Na ovako malim mjestima treba oprezno nastupati, čovjeka odmah ismiju.*
- *Suratima tükürüverir.*
- *Pljuju mi u lice.*

Perfekt na –di

- *Birdenbire kendimi kapıp koyuverdim. str.76.*
- *Iznenada sam se zapustio.*
- *Vazifeperverliğini bir yana bırakıverdi. str.122.*
- *Ostavio je svoju dužnost na jednu stranu.*
- *İşler ters gidiverdi. str.125.*
- *Poslovi su işli loše.*
- *Bir an için bunun lüzumsuz ve saçma bir gururdan geldiğini düşündü ve derhal keskin ve inatçı bir ifade ile bütün kelimeleri bir arada sıralayıverdi. str.151.*

- U jednom trenutku pomislila je da je to došlo iz nepotrebnog i besmislenog ponosa i začas je oštrim i tvrdoglavim izrazom pobrojala sve riječi.
- Gel zaman, git zaman, bizim Bedri değişiverdi. str.185.
- I tako je prošlo dosta vremena naš Bedri se promijenio.
- Dizlerim bükülüverdi. str.189.
- Koljena su mi klecala.
- Bu sıralarda hadiseler gene süratle birbirini kovaladı ve Macide'nin hayatı yirmi dört saat içinde büsbütün başka istikametler alıverdi. str.203.
- U međuvremenu događaji su ponovo vrlo brzo smjenjivali i Madžidin život je u roku od dvadeset četiri sata krenuo u potpuno različitim smjerovima.
- Nitekim hayatın ilk çelmesinde yuvarlanıverdim. str.262.
- I tako sam išao u susret prvoj prepreci u životu.

Futur na –(y)acak

- Evde karıdan sakla, dairede herkesten sakla, bir gün sapıtıvereceğim. str.79.
- Kod kuće sakrivaj od žene, u kancelariji sakrivaj od svijju, jednog dana ću poludjeti.

Imperfekt na –(i)yordu

- Ara sıra, küçük sebeplerle bağırveriyor, fakat biraz sonra, kendini affettirmek ister gibi yumuşuk bakışlarla etrafını süzüyordu. str.39.
- Povremeno bi zavikala iz beznacajnih razloga, ali malo kasnije odmjeravala bi okolinu blagim pogledom kao da je tražila oprost.
- Geride bıraktığı her şey süratle sisleniyor ve derhal unutuluveriyordu. str.224.
- Sve što je ostavila iza sebe je vrlo brzo nestajalo u magli i odmah bilo zaboravljeno.

Futur perfekta na –(y)acaktı

- Bunları Ömer'e açıkça söylemek mümkündü; Ömer derhal inanacak ve bütün arkadaşlarına arkasını dönüverecekti. str.202.
- Bilo je moguće otvoreno to reći Omeru; Omer će odmah povjerovati i okrenuti leđa svim svojim prijateljima.

Glagolski načini

Imperativ

- *Postanenin önünden geçerken şunu atıver!*“ dedi. str.33.
- *Rekao je: „Kad budeš prolazila pored pošte časkom to predaj!“*
- *„Hadi bakalım, benim yerime bir el oynayıver.“* str.35.
- *„Uredu onda, odigraj jednu rundu za mene.“*

Kada je ova analitička forma upotrebljena u 2. ili 3. licu jednine i množine u imperativu, osim što izražava brzinu izvršenja radnje može označavati u ovom slučaju i molbu da se nešto uradi.

Kako navodi S. Bakšić, analitičkom formom $-(y)i+vermek$ ostvaruje se strategija pozitivne učtivosti u turskom jeziku – optimizam. „Čini se da u pragmatičkom smislu ova analitička forma pretpostavlja da zahtjev koji se njome izražava ne predstavlja velik pritisak na sagovornika i da će ga on moći brzo izvršiti. Ovaj oblik koriste više pozicionirani ili sagovornici na maloj socijalnoj distanci. Naš prijevodni ekvivalent nekad može biti deminutivni glagol, naprimjer, *skoknuti* ili izrazi: *časkom, malo, začas.*“ (Bakšić 2012: 96/97)

Necesitativ

- *„Baş üstüne kardeşim, istersen şu partiyi bitiriverelim!..“*
- *„Kako ti želiš brate, da završimo ovu partiju ako si za!..“*

Kondicional

- *Şimdi elimi uzatıp allahısmarladık diyerek kaçıversem ne olur?* str.70.
- *Şta bi bilo da pobjegnem, da sada mahnem rukom i kažem doviđenja.*
- *Acaba kendimi kapıp koyuversem mi?* str.71.
- *Da li možda da zanemarim sebe (svoja osjećanja)?*
- *Ömer bu anda içeri giriverse Macide avaz avaz bağıracak ve kaçacak yer arayacaktı.* str.117.
- *Kad bi Omer sad ušao unutra Madžida bi povikala iz sveg glasa i tražila mjesto za pobjeći.*

Infinitne gl. forme

Gl. pridjev na -(y)an

- *Anadolu sahillerinin üzerinde birdenbire yükseliveren ay bu manzaraya daha esrarlı bir çehre verdi. str.97.*
- *Mjeseć koji se iznenada digao na obali Anadolije ovom prizoru dao je tajanstveniji izgled.*
- *Düşündüklerini saklamayarak dışarı vuruveren zavallı Galip amca, karısına nazaran çok daha dürüsttü. str.105.*
- *Jadni Galib amidža koji nije krio svoja razmišljanja i odmah bi ih rekao, u odnosu na svoju ženu bio je mnogo više pošten.*
- *Hislerini belli etmemek için, şakaya, ciddi olmayan hücumlara kaçarken hakiki hislerini unutuveren Ömer, çırılçıplak önündeydi. str.234.*
- *Omer koji je na tren zaboravio svoja prava osjećanja tako što je pribjegao šalama, i napadima koji nisu bili ozbiljni, a sve to da bi prikrio svoja osjećanja, sada je bio posve otvoren pred njom.*

Gl. imenica na -ma/-me

- *Bedri'nin şimdi gelivermesi arzusuna vardığını fark edince telaş etti. str.174.*
- *Uspaničila se kad je shvatila da želi da Bedri odmah dođe.*

Kombinacija više analitičkih formi:

Dolje navedeni primjeri služe da bi pokazali kako u jednoj rečenici može doći više različitih analitičkih formi.

- *Zannediyorum ki, hiç durmadan koşup giden bu hayat ve bir avuç toprağının bile doğru dürüst esrarına varamadığımız bu karmakarışık dünya beni bir buğday tanesi, bir karınca gibi ezip geçiverecek. str.92/93.*
- *Mislim da će me ovaj život koji teče bez zaustavljanja i zamršeni svijet čije tajne ne možemo dokučiti kako treba ni koliko je šaćica zemlje, zgnječiti kao zrno pšenice, kao mrava.*
- *Macide daha fazla tahammül edemeyerek olduğu yere yuvarlanıverdi. str.186.*

- *Madžida više nije mogla izdržati i pala je tu gdje je bila.*
- *Kasada epeyce para var, bir miktarını, daha doğrusu yüklenebildiğim kadarını alıp eve çoluk çocugun nafakası olarak bırakacak, ondan sonra da başımı alıp gidecektim. str.194.*
- *U kasi ima prilično novca, htio sam uzeti dio toga, tačnije koliko bih mogao i ostavio to kao alimentaciju za dijete, zatim bih nestao.*
- *Kendimi tokatlamak istiyor ve bunu alabildiğine, kolumu gere gere yapamayacağımı düşünerek kuduruyordum. str.195.*
- *Želio sam se išamarati i kad sam to htio, ispruživši ruku pobjesnio sam misleći da to neću moći uraditi.*
- *Talebeleri ona ikide birde kız buluveriyorlar fakat nedense iş bir türlü ciddileşemiyordu. str.201.*
- *Njegovi učenici su mu stalno tražili djevojku ali iz nekog razloga to nikada nije moglo postati ozbiljno.*
- *Birçok şeyler öğrenmek, daha iyi düşünebilmek, göremediklerimi görmek, istemez miydim? str. 240/241.*
- *Zar ne bih želio naučiti nove stvari, bolje razmišljati, vidjeti ono što nisam uspio do sada?*

Zaključak

Analitičke forme u turskom jeziku predstavljaju glagolske oblike kojima se izražavaju modalne i vidске karakteristike glagolske radnje.

Prilikom analiziranja i komentaranja analitičkih formi u turskom jeziku koristili smo sljedeće gramatike: Lewis, Geoffrey, *Turkish Grammar*, Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Göksel, Aslı, Kerslake, Celia, *Turkish: A comprehensive grammar*, Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Temel Dilbilgisi* i Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Tom prilikom došli smo do zaključka da sve one manje-više na isti način klasificiraju analitičke forme i daju im jednaku pažnju.

Npr. M. Hengirmen dijeli analitičke forme u tri grupe: 1. *Yeterlik eylemi* (analitička forma mogućnosti), 2. *Tezlik eylemi* (analitička forma koja služi za izražavanje brzine gl. radnje), 3. *Sürerlik eylemi* (analitička forma koja služi za izražavanje trajnosti gl. radnje) (Hengirmen 2006: 268). Z. Korkmaz dijeli ih u pet grupa: 1. *Yeterlik fiilleri*, 2. *Tezlik fiilleri*, 3. *Süreklilik fiilleri*, 4. *Yaklaşma fiilleri*, 5. *Uzaklaşma fiilleri*. (Korkmaz 2009: 811). A G. Lewis analitičku formu mogućnosti stavlja pod naslov *The potential verb* (Lewis 2000: 153), dok ostale analitičke forme pod naslov *Compound verbs* (složeni glagoli) (Lewis 2000: 190). Uglavnom svi daju isti pregled analitičkih formi, tj. od čega se tvore i primjer, jedino Korkmaz iznosi detaljnije o samoj upotrebi ovih formi, što smo i naveli prilikom analize.

A mi smo prilikom klasifikacije analitičkih formi u turskom jeziku koristili podjelu koju daje E. Čaušević pod naslovom *Analitički oblici glagola za izražavanje modalnih i vidskih karakteristika glagolske radnje* (Čaušević 1996: 306).

Prema našim zapažanjima neke analitičke forme su manje a neke više zastupljene u savremenom turskom jeziku, a neke su čak i arhaične, odnosno nisu više u upotrebi. To smo zaključili i na osnovu spomenutih gramatika. Ukratko ćemo izložiti do kojih zaključaka smo došli analizirajući analitičke forme u turskom jeziku.

Primijetili smo da se forma mogućnosti na bosanski jezik uglavnom prevodi bosanskim modalnim gl. *moći* ali to nije nužno, jer smo iz datih primjera vidjeli da mogu doći i drugi modalni glagoli npr. *uspjeti*. Isto važi i za formu nemogućnosti, a ponekad modalni glagol izostaje pri prijevodu na bosanski jezik. Obje ove forme mogu doći u svim finitnim i infinitnim oblicima.

Uz analitička formu *-(y)ip durmak* često pri prijevodu na bosanski jezik dolazi prilog stalno, koji ima ulogu pojačivača. Odnosno ova analitička forma pokazuje trajnost/višekratnost gl. radnje, jer turski jezik ne posjeduje gl. vid koji je sadržan u glagolima kao što je slučaj sa bosanskim jezikom, ali zato posjeduje analitičke forme koje izražavaju svršenost ili nesvršenost gl. radnje.

Analitičke forme *-(y)a gelmek* i *-(y)ip gitmek* izražavaju trajnost, višekratnost i uobičajenost gl. radnje. Prema našim zapažanjima a i prema našem korpusu forma *-(y)a gelmek* nije često u upotrebi, dok je *-(y)ip gitmek* frekventnija što se tiče upotrebe. A ona izražava i udaljavanje, što je u vezi sa osnovnim značenjem pomoćnog glagola *gitmek (otići)*. Neki primjeri ove forme su leksikalizirani, npr. *yuvarlanip gitmek, sürüp gitmek, uçup gitmek*.

Analitičke forme *-(y)ip gitti* i *-(y)ip bitirmek* izražavaju svršenost glagolske radnje što ih razlikuje od ostalih analitičkih formi. Analitička forma *-(y)ip kalmak* služi za izražavanje trajne radnje koja prelazi u stanje. Neki oblici su leksikalizirani, npr. *donakalmak, bakakalmak, dikilip kalmak*. Značenje ove forme je u vezi sa značenjem glagola *kalmak (ostati)*. Analitička forma *-(y)a yazmak* je arhaična i njeno mjesto u savremenom turskom su zauzeli gl. prilozi *neredeysel* i *az kalsın*. Analitička forma *-(y)i vermek* izražava brzinu i trenutačnost glagolske radnje, a može doći u svim finitnim i infinitnim gl. oblicima. Uz nju često dolaze prilozi, npr. *derhal, birdenbire, bir arada*.

Kada pogledamo gramatike turskog jezika (na turskom, hrvatskom, engleskom) mi smo stekli dojam da se analitičkim formama glagola u turskom jeziku jako malo posvećuje pažnje. Međutim, prisustvo tih formi u svim tekstovima na turskom jeziku koji su nama do sada bili dostupni pokazali su nam njihovu čestu zastupljenost. Zato smo odlučili da se u MA radu pozabavimo ovim formama.

Bibliografija

1. Ali, Sabahattin, *İçimizdeki Şeytan*, 13. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
2. Bakšić, Sabina, *Strategije učtivosti u turskom jeziku* (Elektronsko izdanje), Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012.
3. Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
4. Čaušević Ekrem, *Ustroj, sintaksa i semantika infinitivnih glagolskih oblika u turskom jeziku*, Ibis grafika d.o.o., Zagreb, 2018.
5. Đinđić, Marija, *Yeni Türkçe-Sırpça sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
6. Đinđić, Slavoljub, „Glagolski vid u savremenom turskom jeziku“, *Linguistica*, XV(1), Beograd, str. 51-61.
7. Göksel, Aslı, Kerslake, Celia, *Turkish: A comprehensive grammar*, Routledge, London and New York, 2005.
(https://www.academia.edu/35689780/Turkish_Grammar-1.pdf)
8. Hengirmen, Mehmet, *Türkçe Temel Dilbilgisi*, V. baskı, Engin Yayın Evi, Ankara, 2006.
([file:///C:/Users/Mediha/Downloads/T%C3%BCrk%C3%A7e%20Temel%20Dilbilgisi%20\(%20PDFDrive.com%20\).pdf](file:///C:/Users/Mediha/Downloads/T%C3%BCrk%C3%A7e%20Temel%20Dilbilgisi%20(%20PDFDrive.com%20).pdf))
9. Ivić, Milka, „O tzv. 'vidskim parnjacima' – iz novog ugla“, *Red reči*, XX vek, Beograd 2002. str. 62-67.
10. Ivić, Milka, „Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljaju radnju“, *Lingvistički ogledi*, XX vek, Beograd 2008. str. 54-72.
11. Jahić, Dževad et al., *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
12. Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, 3. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
(https://www.academia.edu/32533839/T%C3%9CRK%C4%B0YE_T%C3%9CRK%C3%87ES%C4%B0_GRAMER%C4%B0_-_%C5%9EEK%C4%B0L_B%C4%B0LG%C4%B0S%C4%B0_-_ZEYNEP_KORKMAZ)
13. Lewis, Geoffrey, *Turkish grammar (second edition)*, Oxford University Press, New York, 2000. (file:///C:/Users/Mediha/Downloads/epdf.pub_turkish-grammar.pdf)

Internet izvori

1. *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları (<https://sozluk.gov.tr/>)
2. *Kubbealtı Lugati*, Kubbealtı Akademisi (<http://lugatim.com/>)